

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับได้ว่าเป็นกลไกสำคัญในการนำรายได้จากชาวต่างชาติเข้าสู่ประเทศ และยังช่วยลดการเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศของคนไทย ลดการสูญเสียเงินตราไปยังต่างประเทศด้วยการรณรงค์โครงการไทยเที่ยวไทย ก่อให้เกิดรายได้และการกระจายรายได้ภายในประเทศ ลดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ช่วยเสริมสภาพคล่อง ทำให้ธุรกิจมีผลประกอบการที่ดีขึ้น ก่อให้เกิดการจ้างงานตามมา อันจะส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัวได้ในที่สุด

แหล่งที่มาของรายได้หลักของประเทศนั้นประกอบไปด้วยรายได้จากการส่งสินค้าออก และรายได้จากการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาแหล่งรายได้จากการส่งสินค้าออก ในภาคการเกษตรการผลิตต้องพึ่งพิงธรรมชาติทำให้ปริมาณผลผลิตที่ได้ไม่แน่นอน อีกทั้งยังประสบปัญหาราคาค่อนข้างต่ำในตลาดโลก ส่วนในภาคอุตสาหกรรมนอกจากจะประสบปัญหาค่าจ้างแรงงานที่สูงกว่าประเทศเพื่อนบ้านและการกีดกันทางการค้าแล้ว ส่วนใหญ่ยังต้องมีการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศมาผลิตเป็นสินค้า ในขณะที่เงินบาทมีค่าลดลงเช่นนี้ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเนื่องจากการนำเข้าวัตถุดิบ จึงทำให้รายได้ที่แท้จริงของการส่งออกมีค่าน้อยกว่าที่ควรจะเป็น การท่องเที่ยวจึงเป็นทางออกสำคัญในการนำรายได้เข้าสู่ประเทศ เนื่องจากรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่เกิดจากการบริการภายในประเทศ เป็นการจัดการในทรัพยากรที่เรามีอยู่แล้ว เช่น แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ ศิลปะวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงอัญมณีไมตรีที่เป็นมิตรของคนไทย หากเรามีการจัดการในบริการด้านการท่องเที่ยวให้เป็นระบบควบคู่ไปกับการดูแลรักษาแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้คงสภาพเดิม เราจะสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับประเทศได้เป็นจำนวนมากและเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ดังแสดงตัวเลขรายได้จากการท่องเที่ยวเปรียบเทียบกับรายได้ประเภทอื่นๆ ของประเทศ ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1.1 : เปรียบเทียบรายได้จากการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศกับรายได้จากสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2525-2542

หน่วย : ล้านบาท

ปี พ.ศ.	อันดับ 1		อันดับ 2		อันดับ 3		อันดับ 4	
	แหล่งรายได้	มูลค่า	แหล่งรายได้	มูลค่า	แหล่งรายได้	มูลค่า	แหล่งรายได้	มูลค่า
2525	การท่องเที่ยว	23,879	ข้าว	22,150	มันสำปะหลัง	19,752	สิ่งทอ	14,005
2526	การท่องเที่ยว	25,050	ข้าว	20,157	มันสำปะหลัง	15,387	สิ่งทอ	14,351
2527	การท่องเที่ยว	27,317	ข้าว	25,932	สิ่งทอ	19,155	มันสำปะหลัง	16,600
2528	การท่องเที่ยว	31,768	สิ่งทอ	23,578	ข้าว	22,524	มันสำปะหลัง	14,969
2529	การท่องเที่ยว	37,321	สิ่งทอ	31,268	ข้าว	20,315	มันสำปะหลัง	19,086
2530	การท่องเที่ยว	50,024	สิ่งทอ	48,555	ข้าว	22,703	มันสำปะหลัง	20,661
2531	การท่องเที่ยว	78,859	สิ่งทอ	58,627	ข้าว	34,676	ยางพารา	27,189
2532	การท่องเที่ยว	96,386	สิ่งทอ	74,027	ข้าว	45,462	อัญมณี	28,393
2533	การท่องเที่ยว	110,572	สิ่งทอ	84,472	คอมพิวเตอร์	38,671	อัญมณี	34,858
2534	สิ่งทอ	109,524	การท่องเที่ยว	100,004	คอมพิวเตอร์	46,419	อัญมณี	35,390
2535	การท่องเที่ยว	123,135	สิ่งทอ	111,837	คอมพิวเตอร์	55,384	อัญมณี	36,582
2536	การท่องเที่ยว	127,802	สิ่งทอ	116,670	คอมพิวเตอร์	62,745	อัญมณี	41,031
2537	การท่องเที่ยว	145,211	สิ่งทอ	133,471	คอมพิวเตอร์	92,059	กุ้งสดแช่เย็น	49,156
2538	การท่องเที่ยว	190,765	สิ่งทอ	142,441	คอมพิวเตอร์	128,432	พลาสติก	62,156
2539	การท่องเที่ยว	219,364	คอมพิวเตอร์	165,240	สิ่งทอ	118,521	ยางพารา	63,370
2540	การท่องเที่ยว	220,755	คอมพิวเตอร์	220,302	สิ่งทอ	170,289	แผงวงจรไฟฟ้า	75,838
2541	คอมพิวเตอร์	320,538	การท่องเที่ยว	242,177	สิ่งทอ	209,281	แผงวงจรไฟฟ้า	93,833
2542	คอมพิวเตอร์	304,482	การท่องเที่ยว	253,018	สิ่งทอ	193,543	แผงวงจรไฟฟ้า	111,767

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

หมายเหตุ : สิ่งทอ หมายถึง ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ

มันสำปะหลัง หมายถึง ผลิตภัณฑ์สำปะหลัง

อัญมณี หมายถึง ความรวมถึง อัญมณีและเพชรพลอย

คอมพิวเตอร์ หมายถึง ความรวมถึง คอมพิวเตอร์และชิ้นส่วน

แผงวงจรไฟฟ้า หมายถึง ความรวมถึง แผงวงจรไฟฟ้าและชิ้นส่วน

จากตารางที่ 1.1 เมื่อเปรียบเทียบรายได้ในด้านต่างๆ ของประเทศ จะพบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวมักมีมูลค่าเป็นอันดับ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าส่งออกรายการอื่นๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525-2540 จะพบว่ามีเพียงปีเดียวคือในปี พ.ศ. 2534 ที่รายได้จากการท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับ 2

รองจากการส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ในช่วงปี พ.ศ. 2541–2542 รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นอันดับ 2 รองจากการส่งออกคอมพิวเตอร์และชิ้นส่วน จึงนับได้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ

แม้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวจะมีมูลค่ามาก แต่ในการจัดการการท่องเที่ยวแต่ละแห่งนั้น มักประสบปัญหาแนวความคิดที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมกับการพัฒนาอยู่เสมอ แต่แท้จริงแล้วทั้งสองสิ่งต่างต้องดำเนินควบคู่กัน การท่องเที่ยวต้องอาศัยการอนุรักษ์เพื่อรักษาทรัพยากรหลักของอุตสาหกรรม ส่วนการอนุรักษ์ต้องอาศัยการท่องเที่ยวในการต่อยอดจึงสำนึกให้นักท่องเที่ยวรู้จักรักและหวงแหนทรัพยากรอันมีค่าเหล่านั้น จึงก่อให้เกิดแนวความคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ขึ้นมา เพื่อผสมผสานแนวความคิดด้านการอนุรักษ์และแนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไว้ด้วยกัน

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ของประเทศไทย ได้กำหนดให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สำคัญ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่ว่า เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ มั่นคงและสมดุลเสริมสร้างโอกาสการพัฒนาศักยภาพของคนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและได้รับผลจากการพัฒนาที่เป็นธรรม (ธีระพล อรุณะภักดีกร และคณะ, 2540) และเพื่อให้การบริหารจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จึงกำหนดให้ “คน” เป็นจุดมุ่งหมายหลักในการบริหารประเทศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) มุ่งเน้นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยนักท่องเที่ยวจะต้องได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ รวมทั้งท้องถิ่นควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8

หลักสำคัญ 5 ประการซึ่งเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) (Department of Tourism ประเทศออสเตรเลีย, 2542) คือ

1. ความยั่งยืน
2. องค์ประกอบสำคัญทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง
3. ปัจจัยทางด้านการศึกษาและการสื่อความหมาย
(ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)
4. การมีส่วนร่วมหรือได้รับประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น
5. ความพึงพอใจของผู้บริโภค (นักท่องเที่ยว)

อุ้มผางเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดตาก และนับได้ว่าเป็นอำเภอที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ด้วยเนื้อที่ประมาณ 1,572,281 ไร่ อีกทั้งยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งป่าไม้และสัตว์ป่า และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของประเทศจึงได้รับเลือกให้เป็นเขตพื้นที่ในเชิงอนุรักษ์ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2540:5-232 – 5-260) นอกจากนี้อุ้มผางจะเป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์แล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามมากมาย สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตกทีลอซู เป็นน้ำตกที่สวยงามติดอันดับหนึ่งในหกของโลก (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือเขต4, 2543) น้ำตกทีลอจ้อ น้ำตกเซปละ น้ำตกทีลอเร คอยหัวหมด ถ้ำตะโก๊ะบี และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น บ้านโบราณ (เป็นบ้านของชนพื้นเมืองโบราณของท้องถิ่นซึ่งแต่เดิมเป็นชนกะเหรี่ยงทั้งหมด) บ้านกะเหรี่ยงทีโพจิ และบ้านกะเหรี่ยงถายีเลตองคุ ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่างเดินทางเข้ามาอย่างต่อเนื่อง จากสถิติพบว่าในบางปีมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 50 ต่อปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือเขต4 : ยอดสะสมจากปี พ.ศ. 2534-2537) เพื่อป้องกันปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อให้การท่องเที่ยวอำเภอแห่งนี้ดำเนินไปอย่างยั่งยืน ทางภาครัฐและภาคเอกชนจึงจัดให้มีโครงการในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ในอำเภอแห่งนี้ขึ้น โครงการดังกล่าวจะประสบความสำเร็จหรือไม่ นอกจากความร่วมมือร่วมใจของภาครัฐและภาคเอกชนรวมถึงประชาชนในพื้นที่แล้ว นักท่องเที่ยวเองนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้โครงการดังกล่าวสำเร็จตามเป้าหมาย

การศึกษาในครั้งนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ศึกษาถึงวันพักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยว โดยนำปัจจัยต่างๆ ที่คาดว่าจะเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการกำหนดวันพักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก มาใช้ในการศึกษาว่าปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างไรบ้างสำคัญหรือไม่ โดยแยกพิจารณารายละเอียดของการศึกษาเป็น ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว รูปแบบและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว และทำการศึกษาถึงทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของนักท่องเที่ยว เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาปรับปรุง วางแผน และพัฒนาโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาครัฐและภาคเอกชนรวมทั้งรณรงค์ให้โครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก เป็นที่รู้จักและแพร่หลายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงอุปสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงนโยบาย มาตรการและงบประมาณของรัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ปัญหาของโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก และแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1.3.1 ทราบถึงอุปสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ในครั้งนี้จะมุ่งเน้นการศึกษาไปที่วันพักเฉลี่ย (Average length of stay) ของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้สามารถเพิ่มจำนวนวันพักของนักท่องเที่ยว มีผลทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินนโยบายด้านการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.จังหวัดตาก) และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงานของธุรกิจด้านการท่องเที่ยวของเอกชนในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

1.3.2 ทราบถึงนโยบายมาตรการและงบประมาณของรัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก และแนวทางในการแก้ไขดังกล่าว เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวทั้งทางภาครัฐและเอกชน

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์อุปสงค์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก โดยเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ สำหรับข้อมูลปฐมภูมิทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ในช่วงเดือน ตุลาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2543 โดยมุ่งศึกษาในด้านต่อไปนี้

1.4.1 ศึกษาถึงอุปสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ในครั้งนี้จะมุ่งเน้นการศึกษาไปที่วันพักเฉลี่ย (Average length of stay) ของนักท่องเที่ยว

1.4.2 ศึกษาถึงนโยบาย มาตรการ และงบประมาณของรัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภออุ้มผาง ปัญหาของโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก และแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

1.5 นิยามศัพท์

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางที่ประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. การเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการที่มีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542)

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) จากการประชุม Globe '1990 ณ ประเทศแคนาดา การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

อุปสงค์ของการท่องเที่ยว หมายถึง ระยะเวลาวันพักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยว